

YOSHLAR O'RTASIDA KITOB MUTOLASI VA UNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Tog'ayeva Malohat Boboravshan qizi

TerDu talabasi malohattogayeva315@gmail.com

Xushbaqova Olmasoy Bahodir qizi

TerDu talabasi

Ilmiy rahbar : Babaqulova Oydin

TerDu o'qtuvchisi

Annotatsiya: Ma'naviyatni yuksaltirish, yoshlar o'rtasida kitobxonlikmadaniyatini shakllantirish, kitob mutolaasi insonni ma'naviy kamolot sari yetaklashini, insonni har tomonlama yetuk, komil shaxs sifatida shakllanishidagi o'rni nihoyatda beqiyosdir. Jumladan, sharq mutafakkirlari qarashlarida, g'oyalarida, asarlarida inson kamoloti, ma'naviy yetuklik, vatanparvarlik, ta'limtarbiya kabi masalalarda qimmatli ma'lumotlar berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Ma'naviyat, yoshlar, madaniyat, kitob mutolaasi, komil shaxs, g'oyalar.

Аннотация: Роль духовности, формирование у молодежи культуры чтения, чтение книга ведет к духовной зрелости, становление человека как полноценного, совершенного человека несравнимо. В частности, взгляды, идеи и работы восточных мыслителей предоставляют ценную информацию по таким вопросам, как человеческая зрелость, духовная зрелость, патриотизм, образование. Ключевые слова: духовность, молодежь, культура, чтение, совершенствование, идеи.

Abstract: The role of spirituality, the formation of a culture of reading among young people, reading books leads to spiritual maturity, the formation of a person as a fully developed, perfect person is incomparable. In particular, the views, ideas and works of Eastern thinkers provide valuable information on issues such as human maturity, spiritual maturity, patriotism, education.

Keywords: Spirituality, youth, culture, reading, perfection, ideas.

KIRISH

Abu Rayhon Beruniyning qarashlarida "...insonga katta etirof ko'rsatilgan unga aql-zakovat va kuch inom etilgan. Shu sababdan, insonning ma'naviy qiyofasi uning oldiga qo'yilgan vazifalarga mos bo'lishi uchun u yuksak ahloqli, bilimli, ma'rifatli bo'lmog'i darkor..."-deya ta'kidlangan. Ma'rifat, ziyo, komillikka erishish avvalo mutolaa bilan, ilm-fan sirlarini puxta egallash bilan qo'lga kiritiladi. Bu borada eng yaqin ko'makchi kitobdir. Kitob insoniyat tomonidan yaratilgan betakror mo'jizadir.

Kitob insonni tarbiyalash xususiyatiga ega bo'lgan eng yaqin do'stdir. Kitob haqida uning insonni kamolotga yetishidagi o'rnini haqida qimmatli fikirlar tashbehlari juda ko'p.

MUHOKAMA VA ERISHILGAN YUTUQLAR

Xususan, O'zbekiston prezidentining 2017 yil 13 sentyabrdagi "Kitob mahsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ib qilish bo'yicha kompleks choratadbirlar dasturi to'g'risida"gi qarori, Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 14 dekabrda № 781-sonli qarori bilan 2020–2025 yillarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash milliy dasturi va boshqa qator hujjatlar soha rivoji uchun dasturul amal vazifasini o'ylabchiqan edilar va hozirgi kunda kitobxonlik mutolasini yoshlar orasida yaxshi rivojtopgan. Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 14 dekabrda № 781-sonli qarori bilan 2020–2025 yillarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish va qo'llab-quvvatlash milliy dasturini uch bosqichda amalga oshirish rejalari ko'zda tutilganedi. I bosqich – 2020-2021 yillarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish bo'yicha tashkiliy-huquqiy mexanizmlarni takomillash-tirish chora-tadbirlarini amalga oshirildi; II bosqich –2022-2023 yillarda kitobxonlikka oid infratuzilmani mustahkamlash; III bosqich –2024-2025 yillarda yoshlarning kitobxonlik madaniyatini jadal rivojlantirish, ularning intellektual salohiyati o'sishi hisobiga inson kapitali sifatini yaxshilash kabi muhim mezonlar belgilangan. Shuningdek, aholi, avvalo, yoshlarning ma'naviy-ma'rifiy, badiiy-estetik talablariga javob beradigan kitoblarni yuksak sifat bilan chop etish, nashriyotlar va ijodkorlar faoliyatiga ko'maklashish, bolalarga mo'ljallangan adabiyotlarni chop etishni qo'llab-quvvatlash, milliy va jahon adabiyotining eng sara namunalarini tarjima qilish, mutolaa madaniyatini yuksaltirish, respublikaning olis hududlarida va yoshga doir kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish, aholining kitobxonlik darajasi va kitobga qiziqishini tizimli o'rganib borish, kitobxonlik madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan loyiha va tanlovlarni tashkil etish kabi dolzarb vazifalar ko'zda tutilgan. Kitobxonlikni rivojlantirish borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar samaradorligini baholash tizimini ishlab chiqish, «Eng yaxshi kitobxon hudud», «Eng yaxshi kitobxon mahalla», «Eng yaxshi kitobxon ta'lim muassasasi» kabi reytinglarni yaratildi va bu reytinglar o'z samarasini ko'rsatdi. Kitobxonlik madaniyati haqida so'z borar ekan, avvalo yoshlarga kitob o'qish qoidalari va turlari haqida ma'lumotlar, tushunchalar berish lozim bo'ladi. O'qish – nutq faoliyatining murakkab turi bo'lib, u ikki jihatga ega: ya'ni, texnik jihat – o'qish va tez o'qish ko'nikmalarini egallash va ijodiy jihat – matndan zarur ma'lumotni tanlab olish.

Mutola qilinayotgan matndan o'ziga kerakli bo'lgan bilimni olish va o'qiyotgan manbani mazmunini o'zlashtirish darajasi bo'yicha quyidagi o'qish turlari ajratiladi: ko'rib chiqiladigan o'qish – umumiy taassurotga ega bo'lish uchun; tanishuv o'qish –

umumiy mazmuni tushinish uchun; ajratuv o'qish –ma'nosini chuqur tushinib olish uchun o'qish voida va turlari ko'rsatilgan. Ko'rib chiqiladigan o'qish odatda tanishuv va o'rganuv o'qishdan oldin amalga oshiriladi. Kitob mazmuni, uning boblari va paragraflari, asar muallifi bilan tanishish zarurati bo'lganda foydalaniladi. Ko'rib chiqiladigan o'qish jarayonida odatda titul varag'i, mundarija, ayrim xat boshi va gaplar o'qib chiqiladi. Ushbu ma'lumotlarning o'zi shu manba qay darajada kerakligini hal etishga yordam beradi Tanishuv (tanlov) o'qish bir necha manbalardan ma'lum savollarni ajratib olish, shuningdek olingan ma'lumotlarni taqqoslash va solishtirish, ushbu masala bo'yicha o'z qarashini ishlab chiqish uchun ishlatiladi. O'rganuv o'qish – o'qishning faol turi. Siz e'tibor berib, ma'lumot ustida to'xtalib va o'ylab o'qiganingizda foydalaniladi. Matndagi bosh fikrni, uning maqsadini, isbotlar mantiqini tushunib olish, sizning oldingizga qo'yilgan savollarga javob qidirishga mo'ljallangan. Ushbu o'qish turi materialni o'rganishda ketmaketlikni talab qiladi (paragraflar, boblar, qismlar bo'yicha), matn haqida shahsiy fikrni tuzishga yo'llaydi, ma'lumotni tanqidli qabul qilish ko'nikmasini shakllantiradi. Ilmiy adabiyotlarni o'qish tartibiga doir fikrlar quyidagilardan iborat. Bunda, O'qish jiddiy va chuqur fikrli bo'lmog'i lozim. Quyidagilar muhim hisoblanadi. O'qib chiqilgan materiallarni tahlil qilish, tushunarsiz atama va tushunchalar mohiyatini aniqlash, muhim bo'lgan savollarga javob axtarish kabilar. Barkamol avlodni voyaga yetkazishda kitobning tarbiyaviy ahamiyati beqiyosdir. Hozirgi, ayni vaqtlarda kitob mutola qilish undan olgan bilimlarni o'z hayotida qo'lay olishi bu kitobxon eng katta yutugi deb aytisak mubolag'a bo'lmaydi. Yoshlarni yetuklika va manaviy dunyosini rivojlantirish ustirish yurtimiz kelajagi uchun yaxshi poy devor bula oladi.

“NOP World” xalqaro reyting agentligi ma'lumotlariga ko'ra, dunyoda odamlar haftasiga 16,6 soat vaqtini televizor ko'rishga sarflasa, 8,9 soatni kompyuter qarshisida o'tkazadi, 6,5 soatni esa mutolaaga ajratadi. 2016 yilda haftasiga eng ko'p kitob o'qiydigan mamlakatlar ro'yxatida Hindiston — 10,7, Tailand — 9,4, Xitoy — 8, Filippin — 7,6, Chexiya — 7,4, Rossiya — 7,1, Shvesiya — 6,9, Fransiya — 6,9 va Vengriya — 6,8 soat bilan yuqori o'rinlarni egalladi. Noshirlik faoliyati rivojlanib, kitob mutolaasi yanada ommalashib borayotgani muloqotning audio, video vositalari, radio, televidenie, axborot-kommunikatsiya tarmoqlari hayotimizdan chuqur o'rin egallashi bilan odamlarda kitob o'qishga qiziqish yo'qoladi, degan fikr xato ekanligini ko'rsatmoqda. Shubhasiz, ommaviy axborot vositalari yanada yangitdan turlari ko'payib borsada matboat xizmati odamlarni kitob mutolasiga qay holatda bo'lsada qiziqitirmoqda. Hozirgi kunda zamonaviy yozuvchilar kitoblari nashir etilishi axborot texnologiyalariga mos va insonlar hayotidagi moamoni uz ichiga olgan kitoblar ko'paymoqda, bulardan "Mirach Chag'ri Oqtoshning HAYOT YUTQAZGAN JOYINGDAN BOSHLANAR" Kitobi hozirgi zamonaviy kitoblardan desak mubolaga bo'lmaydi.

Bir qator jahon agentliklarning kitob nashir qilish darajasi shuni ko'rsatdiki, so'nggi 30 yilda bir nomdagi kitob mahsulotlarini chiqarish uch baravar, adadi bo'yicha 4 baravar ko'paydi. Bugungi kunda dunyoda har yili qariyb bir million nomda kitoblar chop etiladi. Masalan, AQShda kishi boshiga 10 ta, Rossiyada 9,5 ta, Fransiyada 5 ta, Xitoyda 3,5 ta kitob bosilmoqda. Mamlakatimizda noshirlik ishining zamonaviy huquqiy asoslari yaratilgan. O'tgan davr mobaynida 10 dan ortiq qonunlar, 30 dan ziyod qonunosti hujjatlari qabul qilindi. 1 ming 677 ta matbaa korxonasi, 118 ta nashriyot davlat ro'yxatiga olindi. Ilg'or texnologiyalar bilan jihozlangan Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi, 14 ta viloyat axborot-kutubxona markazi, tuman markazlari va shaharlardagi ta'lim muassasalarida 200 ga yaqin axborot-resurs markazlari aholiga axborot-kutubxona xizmatlari hamda "Kitob olami", "Sharq ziyokori" va "O'zdavkitobsavdota'minoti" majmualari tomonidan esa kitob savdosi xizmati ko'rsatish yo'lga qo'yilgan. O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi huzurida tashkil etilgan "Ijod" jamoat fondi yozuvchi va shoirlar, ayniqsa, yosh ijodkorlarning birinchi kitoblarini ko'p ming nusxada nashr etmoqda. Bugungi kunda xalq ta'limi tizimida 9576 ta axborot-kutubxona muassasalari mavjud bo'lib, shundan 12 tasi viloyat, 199 tasi tuman (shahar) va 928 tasi maktab axborot-resurs markazlari hamda 8648 tasi maktab kutubxonalari hisoblanadi. Ularga jami 4 047 738 nafar o'quvchilar a'zo bo'lgan. Axborot-resurs markazlari, kutubxonalarda bugungi kunda jami 23 mln. dan ortiq kitob fondi mavjud. Ularning kitob fondini boyitish maqsadida har yili o'quvchilarga sinfdan tashqari mutolaa uchun badiiy adabiyotlar xarid qilinadi.

XULOSA

O'quvchi yoshlar orasida kitobxonlikni targ'ib etish maqsadida ko'plab turli madaniyma'rifiy, intellektual tadbirlar o'tkazib kelinmoqda. Yoshlar orasida va ularning ota onalari o'rtasida kitobxonlikni kengaytirish maqsadida ularni ragbatlantirish, "KITOBXONLIK KECHALARI" " Kitoblar taqdimoti" "Kitobim oftobim" " Quvnoq kitobxonlar" nomli madaniy marifiy tadbirlar mamlakatimizda harbir tumanida viloyatlarda keng o'tqazilmoqda. "Maktab-kutubxona-oila-jamoat tashkilotlari" xayriya tadbiri va ota ona ishtirokida "Bir farzandga - uch kitob" aksiyalarini hamda "Eng yaxshi kitobxon o'quvchi" va "Kitobxon maktab" tanlovlarini o'tkazish yo'lga qo'yilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Po'latov, Sh.N., Hindistonda pedagogik ta'limning rivojlanish bosqichlari. // "SCIENCE AND EDUCATION" Scientific journal Volume 1, Special issue 2020 21-27 P.
2. Jurayev SH.S., Abu Ali ibn Sinoning falsafiy qarashlarida baxt-saodat masalasi // Academic Research in Educational Sciences, 2 (Special Issue 1), 395-401 P.

3. Po'latov, Sh.N., Rabindranat Tagorning Hindiston ilm-ma'rifatga qo'shgan xissasi.// "SCIENCE AND EDUCATION" Scientific journal Volume 1, Special issue 2020 136-144 P.

4. PULATOV SH.N. XIX asr oxiri - XX asr boshlarida Hindistondagi ijtimoiysiyosiy vaziyat. Academic Research In Educational Sciences. Volume 1. 2020 468-474 P.

5. Pulatov Sh.N.Sankhya-ancient Indian philosophical school. //PUSTAK BHARATI RESEARCH JOURNAL// JAN-June. ISSUE Toronto, Canada. No: 1-2, 2020

6. Saidov S.A., Ibn al-Muqaffaning islom tarjima san'atiga qo'shgan hissasi. // "Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences" Scientific journal Volume 1, 2021. 332-336 P.

7. Sulaymonov J.B. Ibn Xaldun ijtimoiy-falsafiy qarashlarida axloqiy masalalar//Falsafa va huquq jurnali. 2019 yil 1-soni. 42-45 betlar.

8. Sulaymonov, J. Abdurahmon ibn Xaldunning tamaddun taraqqiyoti haqidagiqarashlarida jamiyat tahlili//Academic Research in Educational Sciences, Vol. 2 Special Issue 1, 2021. 451-455 R.

9. Sulaymonov, J.Karimov N.Contribution of Abu Isa Tirmidhi to the Science of Hadith //International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering (IJITEE) ISSN: 2278-3075, Volume-9 Issue-1, November, 2019. P. 593-599

10.Сулаймонов Ж.Б. Взгляды Абдуррахмана ибн Халдуна о развитии общества и цивилизации// Международный научно-практический журнал "Экономика и социум". 12 (79)2020 г. //https://iupr.ru//a78cf8ac-3ef5-4670-8fcd-a900ec94dfdb.

11.https://www.norma.uz/qonunchilikda_yangi/aprel_oyining_birinchi_haftasida_kitobhonlik_haftaligi_utkaziladi.